

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

שיחת רבינו הגדול מן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • ראה תשפ"א

חטא, ונמצא שאין דבר שהוא בגדר רשות, אלא כל המעשים הם או מצוה או עבירה, וכל אחד חייב לעשות מעשים טובים לפי כוחותיו, לפי מה שהוא יכול, ואם הוא עושה פחות זה כבר חטא.

והרי פריקת 'עול תורה' - היינו תורה שבכתב ותורה שבעל פה, וכל הלכה שהתורה מחייבת!

שש מצוות תמידיות במחשבה

ולמשל, בביאור הלכה סימן א' מביא מספר החינוך שש מצוות תמידיות שאדם יכול לקיים אותם כל הזמן, והם מצוות שבלב, בלי מעשים בכלל, רק בלב, שש מצוות תמידיות שאם רק חושבים מקיימים בזה מצוה, כגון אמונה במציאות השם, ובהשגחה, ומביא שם כמה דברים שהם כולם חובות הלבבות שאדם יכול לקיים אותם בכל רגע ורגע, ואם כן מי שיכול ואינו עושה הרי זה חטא, ומי שלא יודע הרי אינו יודע, אבל צריך כן לדעת!

וכאמור אין 'רשות', אלא או שעושים במצוה או חטא, וכאמור יש גם שש מצוות השייכות בכל רגע, ואם יכולים ולא מקיימים אותם זהו חטא, והחיי אדם בכלל א' האריך בביאור שש מצוות אלו.

גם צרכי הגוף והמשפחה הם מצוה

ונמצא שכל אחד יכול להיות עוסק במצוה בכל רגע ורגע, וכבר הבאנו בעבר מדברי הרמב"ם (הלכות דעות ג, א) שאדם שכל מעשיו לשם שמים, אזי גם כשהוא ישן הוא עוסק במצוה, כי הוא הולך לישון בזמן מפני שמחר יש לו תפקיד - שכל מעשיו הם מצוות, התורה היא מצוה, והתפילה היא מצוה, ומעשים טובים הם מצוה, ומי שהוא בעל משפחה חייב גם לעזור למשפחתו, ונמצא שכל הזמן הוא עוסק במצוה!

והרמב"ם כתב שגם כשהולך לישון, אם השינה היא לשם שמים, שהרי היא יכול לישון יותר מאוחר, אבל הוא יודע שאם כן מחר הוא יהיה עייף, ולא יוכל לתפקד כמו צריך, ומזדרז לישון בזמן כדי שיהיה לו כוח לקיום התורה והמצוות, אזי גם השינה היא עסק במצוה, והוא עובד השם בשנתו, וכלשון הרמב"ם שם "נמצאת שינה שלו עבודה למקום", עבודת השם בשינה!

וכשאדם חי עם חשבונות כאלה, הוא כל הזמן עוסק במצוה, ורק צריך לתכנן את זה, ולסדר את היום שיהיה מסודר בצורה כזו, כפי כוחו כמובן, ואסור להתאמץ יותר מהכוחות כי זה מסוכן, אבל לפי הכוחות שלו, בצורה רגועה ביישוב הדעת, הוא יכול להיות עוסק במצוה גם כשהוא ישן.

וגם כשהוא אוכל, הרי הוא חייב לאכול, כי אם לא יאכל לא יהיה לו כוח ולא יוכל לתפקד, וכן כל מה שהוא עושה זה מצוות, ואף מי שצריך לעסוק בפרנסה הרי הוא חייב בזה, כי יש לו משפחה וצריך לעזור להם, וכל מה שאדם עושה אם הוא צריך הרי הוא חייב בזה, והוא חייב לאכול וחייב לישון.

וכתוב בספר החינוך (מצוה תפח) שהגוף צריך ארבעה דברים, והם: מזון, שינה, מנוחה, וגם שמחה - צריך שיהיה מצב רוח טוב, כי בלי זה האדם לא מתפקד, וצריך מצב רוח טוב כדי שיוכל לתפקד, וכן מזון זה הכרחי, ושינה זה הכרחי, וגם מנוחה נוספת חוץ מהשינה היא הכרחית, כי הגוף לא יכול להיות בפעילות ממושכת כל הזמן בלי מנוחה, וזהו נגד כוחות הגוף, וגם שמחה נותנת מרץ, וצריך לדאוג לכל הדברים האלו שיהיו מסודרים לפי הצורך.

כמה מצוות מקיימים בשעת האכילה

וכך נמצא שהאדם עוסק במצוה כל היום כל הזמן, וכבר דיברנו כי למשל כשאדם רוצה לאכול ועושה נטילת ידיים, הרי הנטילה היא מצוה, ואומרים ברכה וציוונו על נטילת ידיים, והברכה היא עוד מצוה.

ויש דין (עיין ריטב"א בחולין ק"ו) שאם אדם נטל ידיים וברך ורצה לאכול, אך לבסוף קרה משהו שאינו יכול לאכול, אין זו ברכה בטלה, כי הוא היה חייב לנטול ידיים מפני שרצה לאכול, ואז הנטילה הייתה מצוה והברכה הייתה ברכה [ומה שאחר כך אינו אוכל אין זה מפקע למפרע את המצוה שהיה לו בשעה שנטל ידיו, כיון שבשעת מעשה הוא היה חייב בנטילה ובברכה - וקיים מצוה בזה].

ואם כן נטילת ידיים זה מצוה, והברכה על הנטילה היא עוד מצוה, ואחר כך כשמברך המוציא לחם מן הארץ זו עוד מצוה, וגם כשהוא אוכל זו עוד מצוה, כי הרי הוא חייב לאכול בשביל שיהיה לו כוח לקיים את כל התרי"ג מצוות.

ונמצא שאדם עוסק במצוה בכל מעשיו, ורק צריך לחשוב על זה, ולעשות עם מחשבה שהוא עושה את זה מפני שהוא חייב, ואמנם זה לא פשוט, כי האדם מטבעו רוצה לאכול מפני שמתחשק לו ויש תאוות האכילה, והולך לישון מפני שהוא רוצה לישון, ואין זה פשוט שיהיה עם כוונה לשם מצוה, וזו מדרגה גדולה, אך עם כוונה נמצא שכל מעשיו הם מצוות, וזה תלוי בכוונה.

שבת מברכין אלול - ובין הזמנים

הנה עכשיו מצד אחד זהו עדיין 'בין הזמנים' לאלו שעוסקים בתורה, ופחות מרגישים את העול של תורה, ומצד שני זהו כבר סמוך לחודש אלול, ובשבת הקרובה מברכים ראש חודש אלול, וידוע שרבי ישראל סלנטר כתב (אור ישראל מכתב י"ז) שבעבר היו מרגישים את חרדת האלול, וכשהיו מברכים ראש חודש אלול כבר היה פחד וחרדה מאלול.

וכן סיפר לי לפני שנים רבות אדם מבוגר, שהוא זוכר מצעירותו בחוץ לארץ, ומסתמא כבר עברו מאז יותר ממאה שנה, שהאנשים הפשוטים ביותר, אלו העגלונים (באותם ימים לא היו מכוניות, אלא היו נוסעים בעגלות, עם סוס ועגלה, שזו התחבורה שהייתה, ועגלון היה המקצוע הפשוט ביותר) לפעמים היו עומדים בשוק ברחוב ומתווכחים, ובאלול היה אחד אומר לשני: **כיצד אתה מדבר, הרי היום אלול, וכי אינך מפחד!** כי הרגישו פחד באלול, מפני שעומדים לפני יום הדין, והיה אמונה ופחד.

ההפסד בעולם הזה מפריקת עול

ועתה אנו עומדים כבר סמוך לאלול, אך מצד שני זהו עדיין בין הזמנים, וטבע האדם שהוא רוצה לנוח, ואינו רוצה עול וקשיים, ומצד הטבע עלול לבוא לידי פריקת עול, אבל פריקת עול זהו חטא חמור מאוד.

ומלבד הגיהנום שיש על זה, גם בעולם הזה מפסידים מזה, ורואים זאת במציאות, שאם יש לאדם עול של מעשים טובים, שהוא עושה איזה מעשים טובים, אבל הם מאמץ בשבילו, והוא רוצה להפסיק את המעשים הטובים, אזי הסוף הוא שנהיה עוד יותר קשה, ובאים עליו יותר קשיים! כך המציאות ואני יודע ממעשים שהיו, שאם יש מעשים טובים עם קשיים, אין זה משנה באיזה תחום שיהיה, אם תורה או חסד ושאר מעשים טובים עם קשיים, **אם רוצים להתאמץ פחות ולהפסיק את המעשים הטובים, אזי הסוף הוא איום ונורא**, ורואים את זה במציאות, כפי שראיתי בעיני מעשים שהיו.

ואמנם אדם צריך מנוחה, אבל לפי הצורך, וצריך שתהיה מנוחה אבל בלי לשכוח את העול, שיש עול תורה, בלי פריקת עול.

ובאמת כבר מפורש כן במשנה באבות (ג, ה) כל הפורק ממנו עול תורה נותנים עליו עול מלכות ועול דרך ארץ, היינו שמי שפורק מעצמו עול תורה, מקבל במקום זה עול אחר, ובאים עליו קשיים אחרים של מלכות ודרך ארץ, וכל זמן שהיה עליו עול תורה אזי רק זה היה העול - עול של עסק התורה, ולא דווקא עסק התורה עצמו, אלא כל מה שהתורה מחייבת, מצוות ומעשים טובים, אם הוא עוסק במצוות ועושה מעשים טובים, מה שהתורה מחייבת, זהו עול תורה, ובזכות זה מעבירין ממנו את כל הקשיים האחרים, אבל אם יש פריקת עול, אזי נותנים עליו עול מלכות ועול דרך ארץ, שזה יותר גרוע.

וכאמור רואים זאת גם במציאות, ואני יודע וזוכר מעשים שהיו כן, שאחד היה עושה מעשים טובים עם קשיים, וכשרצה להוריד את הקשיים ולהפסיק לעשות מעשים טובים, באו במקום זה קשיים אחרים יותר גדולים.

להמשיך עם עול התורה בלי הפסק

ונמצא אם כן, בנוגע לאלו שעוסקים בתורה, הרי בתוך הזמן יש עול תורה, כי יש סדרים קבועים, סדר א' וסדר שני וסדר שלישי, ועוסקים בתורה עם מסגרת המחייבת, וזהו עול תורה, אבל בבין הזמנים יש צורך במנוחה, וצריכים לשים לב שהמנוחה תהיה לפי הצורך ולא יותר, ובלי הרגשה של פריקת עול, כי אחרת זה איום ונורא.

וידוע שבימי בין הזמנים בעבר היו אסונות, וגם בבין הזמנים הזה כבר היו אסונות רחמנא ליצלן, והנה אלו שנפגעו באסונות הם צדיקים, ולא נעשו בשביל עצמם, אלא צדיקים נתפסים בעוון הדור (שבת לג, ב), והם צדיקים, אך נתפסו בעוון הדור, שכן ההנהגה מן השמים, שהצדיקים נתפסים כדי לעורר את הציבור לתיקון המעשים, וכבר דיברנו על זה לאחרונה.

ומעשים שהיו שבסוף ימי בין הזמנים, ביום האחרון היה איזה פריקת עול, והסוף היה איום ונורא, רחמנא ליצלן, ביום האחרון!

לכן צריכים להמשיך עם העול תורה, וכאמור כל מעשים טובים עם קשיים זהו עול תורה, ואסור להפסיקם, ואם מפסיקים אזי יש דברים אחרים יותר קשים, וכל מעשה טוב כגון חסד וכל המצוות הם עול תורה.

עול תורה ומצוות בכל רגע בחיים

ובאמת כתוב בחובות הלבבות (שער עבודת האלוקים פ"ד) כי אין לאדם זמן שהוא פטור ממעשים טובים, כי כמה שהוא יכול לעשות הרי הוא חייב לעשות, ומנוחה - אם היא לפי הצורך הרי זה גם כן מצוה, ואם יותר מהצורך הרי זה

קיום מצוות גם בעסק הפרנסה

ויש הרבה דברים כאלה שהכוונה הופכת אותם למצוה, וכגון מה שנפסק להלכה בשולחן ערוך (או"ח סימן ל"ח סעיף ח') "כותבי תפילין ומזוזות, הם ותגריהם ותגרי תגריהם וכל העוסקים במלאכת שמים, פטורים מהנחת תפילין כל היום זולת בשעת קריאת שמע ותפילה", והרמ"א שם הוסיף "ואם היו צריכים לעשות מלאכתן בשעת קריאת שמע ותפילה אז פטורין מקריאת שמע ותפילה ותפילין, דכל העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת", והיינו שכותבי תפילין ומזוזות, וכן המוכרים, תגריהם ותגרי תגריהם, אלו הסיטונאים והקמעונאים, הם כולם עוסקים במצוה, ואם היו צריכים לעשות מלאכתן גם בשעת קריאת שמע ותפילה – פטורים מקריאת שמע ותפילה.

וכתב המשנה ברורה שם בשם מגן אברהם "ודווקא אם עיקר כוונתם כדי להמציאן למכור למי שצריך להם, אבל אם עיקר כוונתם רק להשתכר לא מיקרי עוסק במצוה", ע"כ. והיינו שזה תלוי בכוונה למה הם עוסקים בזה, שהיה היו יכולים לעסוק גם בעבודה אחרת ולהתפרנס ממנה, ואם בחרו דווקא בעבודה הזו מפני המצוה שיש בה, אזי הם נקראים עוסקים במצוה, מפני שזו הכוונה והסיבה שעוסקים בזה – לשם מצוה.

ומעשה שהיה עם מרן המשגיח, רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, שפעם היה מאושפז בבית החולים יתל השומרי לצורך איזה טיפול רפואי, ואחד מאנשי הרפואה טיפל בו, ואמר לו המשגיח: תדע לך, שאמנם נכון שאתה עובד כי צריך פרנסה, אבל תדע שאתה עושה מצוה בזה, שאתה עושה חסד עם אנשים, ואתה עושה לי טובה, ועושה איתי חסד, ואמנם נכון שאתה צריך פרנסה, אבל האמת היא שאתה עושה חסד וטובה – לי ולכל האנשים, ואם תחשוב על זה ותכוון לשם כך, תזכה בזכויות עצומות!

והיינו שאותו המעשה שהוא לשם פרנסה, אפשר להפכו למצוה, אם חושבים שהמטרה היא לשם מעשה טוב, לעשות טובות עם אנשים, והכוונה הופכת את המעשה למצוה. ופעם נסעתי עם נהג מוניתי ואמרתי לי גם כן כדברים הללו, שיידיע שהוא עושה טובות לאנשים, כי אנשים צריכים אותו, ואמנם הוא מקבל על זה כסף, אבל צריך לדעת שהוא עושה טובות לאנשים, וזהו חסד עם הבריות, וזה תלוי מה הכוונה, כי הוא אמנם צריך פרנסה, אבל אם יחשוב שהוא רוצה את המצוה שבה, שהוא עושה טובות לאנשים, ושמח במצוה שיש בזה, יזכה בזכויות מרובות, והנהגה הבין את זה.

וכך כל המעשים היום יומיים, אפשר להפכם למצוות!

הכנה לאלול – לזכור שהיום אלול

ובענין ההכנה לאלול, שמעתי פעם מראש הישיבה מרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל כי **אם זכורים שהיום אלול, זה עצמו כבר משפיע**, מפני שאדם מבין שאלול זה יום לא פשוט, כי הרי עומדים לפני דין, וראש השנה ויום כיפור הם ימי דין, והם גם ימי רחמים, מראש חודש אלול עד יום כיפור, ארבעים ימי רחמים, שיש בהם מידת הרחמים ואפשר לזכות הרבה, ומצד אחד זה ימי דין אבל זה גם ימי רחמים, וכשחושבים על זה כל ההנהגה היא אחרת.

החיים המאושרים עם אמונה

והנה אדם שחושב מחשבות כאלה, הוא גם כן כל הזמן עוסק במצוה, וגם חי חיים מאושרים. ובכלל, כבר דיברנו שאם אדם חי עם האמונה הוא מאושר, מפני שידוע שהכל בידי שמים, וכל מה שקורה איתו זה מן השמים, אם טוב לו הרי זה מן השמים, וגם אם לא טוב לו, ומישהו מפריע לו ועושה לו קשיים, זה מן השמים, שהכל בידי שמים, ומן השמים נותנים לו את הקשיים לטובתו, כמו שאמרו (ברכות ס, ב) כל דעביד רחמנא לטב עביד, והאדם שמצער אותו הוא מסכן, שיש לו מידה רעה, אבל מה שנוגע לעצמו, הרי מן השמים נותנים לו את הצער, וזה לטובתו, וצריך לחשוב מה רוצים ממני בשמים.

ועל פי רוב לכל קושי יש סיבה במידה כנגד מידה, וכן אמר לי בימים האחרונים אדם אחד שהיו לו איזה קשיים והוא התחיל לחשוב ומצא מידה כנגד מידה, והבין מה הסיבה ומה הוא צריך לתקן, וכשחיים כך עם האמונה זה חיים מאושרים, שידועים שהכל בידי שמים, ואם יש איזה קושי וצער זה מן השמים ולא מחמת מי שציער, ולא מעניין לחשוב על מי שציער, אלא חושבים 'מה רוצים ממני בשמים', כי כל קושי הוא מן השמים, בין קושי גשמי ובין קושי רוחני, אם יש קשיים רוחניים גם כן, זה סימן שיש איזה דבר שצריך תיקון, ולכל קושי יש סיבה רוחנית שצריך תיקון.

הודאה על חסדי שמים

ומי שטוב לו וחי חיים טובים, צריך להודות להקב"ה על זה, שמן השמים מרחמים עליו, ונוהגים עמו בחסד וברחמים, שהרי אין לאדם 'זכויות' שמגיע לו לקבל בעבורם, אלא הכל חסד ורחמים, מפני שכל מה שאדם עושה, אם הוא יכול הרי הוא חייב לעשות, ואם לא יעשה את מה שהוא חייב אזי הוא פושע, ולא שייך להחשיב עצמו לצדיק שעושה דברים מיוחדים, אלא רק יכול להיות שהוא ילא פושע, כי כל מה שהוא יכול הוא חייב לעשות ואם הוא לא היה עושה היה פושע, ואם כן מה חשיבותו ומה הוא מחזיק טובה לעצמו, הרי אין סיבה, וכל הטובות שיש לו זה במידת הרחמים, שמן השמים מרחמים עליו ונותנים לו כל מיני דברים – שהם או ניסיונות או זכויות.

הבא ליטהר מסייעין אותו

והכלל הוא להאמין ולזכור שהכל בידי שמים, וכשחיים עם האמונה הזו יש גם סייעתא דשמיא, כי הבא ליטהר מסייעין אותו (יומא לח, ב), וכל מי שבא ליטהר ורוצה מעשים טובים, מן השמים מסייעין אותו בסייעתא דשמיא.

וכבר סיפרתי מעשה שהיה באדם מחוץ לארץ, שלא היה מאמין, ובא לביקור בארץ, והלך לכותל המערבי מפני שכך נוהגים, וכשהגיע לכותל התעורר והתחיל לחשוב כי הנה הוא לא יודע מה היא האמונה ואינו יודע האם זה נכון, אבל אם אמת נכון הדבר שיש השגחה הוא היה רוצה שמן השמים יעזרו לו לידע זאת, ומיד באותו הרגע שהוא חשב על זה, ניגש אליו אחד מן הפעילים ושאל אותו האם הוא רוצה לדעת מה היא היהדות. כך המציאות, שהבא ליטהר מסייעין אותו, ואם אדם רוצה זכויות יש סייעתא דשמיא.

בדרכה של תורה – אשריך!

והעצה הכי פשוטה היא קביעות ללמוד ספרי מוסר, כי ספרי המוסר נותנים לאדם התעוררות ומעוררים אותו, ובלי ספרי מוסר – שאדם יתעורר מעצמו זה לא פשוט, אבל ספרי המוסר מעוררים ומשפיעים ונותנים חיים מאושרים, וכבר סיפרתי פעמים רבות על אנשים בעלי משפחה שהתחילו ללמוד בכל יום משהו, איזה קביעות של כמה דקות, כמה שמעניין, בספרי מוסר, ועל ידי זה כל האווירה בבית השתנתה, ונהיה אווירה שמחה בבית.

כך המציאות, שאדם שחי עם חשבון רוחני, יש לו סייעתא דשמיא לאשריך בעולם הזה, וכבר אמרו (אבות ו, ד) כך היא דרכה של תורה וכו' ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה, ושם אמרו בתורה אתה עמל, אך לא רק על ידי עסק התורה עצמו, אלא גם כל דרך התורה, מה שהתורה מחייבת, אם הולכים בדרך התורה זה חיים מאושרים.

וברוך השם שיש לנו ספרי מוסר ואנו יודעים את האמת, שאנו בעלי אמונה ומאמינים, והבא ליטהר מסייעין אותו, נזכה באמת כולנו לכתיבה וחתימה טובה ולסייעתא דשמיא בכל מה שצריכים.

הזמן מחייב להוסיף זכויות

עכשיו ימי בין הזמנים, מתשעה באב עד ראש חודש אלול, והנה זהו בין הזמנים שלא נקבע על ידי תקנה מיוחדת, אלא כך יצא שיש בין הזמנים בימים אלו, אבל באמת זה זמן שאין התמדה בתורה, וחסרה זכות התורה, לכן זהו זמן מאד מסוכן, וכבר היו אסונות, גם בבין הזמנים הזה, רחמנא ליצלן היו אסונות, מפני שאין זכות תורה, ואמנם לומדים, אבל זה לא כמו באמצע הזמן, ולכן צריכים זכויות מיוחדות, ומי שלומד ועוסק בתורה בזמן הזה הוא מזכה את הרבים ואין לשער זכותו, וזו זכות מיוחדת לעסוק בתורה בימי בין הזמנים אלו.

לכן הזמן מחייב עכשיו להוסיף יותר התמדה בתורה, ויראת שמים, ותפילה בכוונה יותר, הזמן מחייב את זה! וגם זהירות בין אדם לחברו, זהו גם כן דבר גדול וחשוב מאד, להיזהר מאד שמישהו לא ייפגע, שלא יהיה צער ולא לגרום צער, וקל וחומר אונאת דברים שזה דבר יותר גרוע ויותר חמור, אבל גם סתם, למנוע צער מהשני, שלא יצטער, לנהוג במידת הרחמים ולרחם, כמו שאמרו חז"ל (יבמות עט, א) שלושה סימנים יש באומה זו: רחמים ביישנים וגומלי חסדים, שזהו הטבע של כלל ישראל. וצריכים לרחם לא רק על גשמיים אלא גם על רוחניות, רחמנות על רוחניות, להציל מן הגיהנום, ואמנם יש שהם שוגגים, אבל גם שוגג זה חטא ונענשים עליו, כמו שכתב בשערי תשובה (ד, טו) כי השוגג ענוש ייענש, ומביאים קרבן חטא על השוגג, על חטא שבשוגג, לכן צריכים לרחם.

(מדברי רבינו שליט"א בפתח השיחה בשבוע שעבר פרשת עקב,

המשך השיחה בענין מצות היראה ודרכי קניינה יובא א"ה באחד השבועות הקרובים)

מוקדש לעילוי נשמת האי גאון וצדיק חסידא ופרישא

הגאון הצדיק רבי **אברהם עמרם הלוי ב"ר שלמה קון** זצוקלה"ה

נלב"ע ביום ש"ק לסדר ובו תדבקן ל' אב תשע"ה - תנצב"ה